

Du sang à Rome

Pro Sexto Roscio Amerino

(Cicéron)

Textes de la séance 3

Érucius ne peut pas prouver que le père voulait déshériter son fils

XIX [53] Verum haec tu quoque intellegis esse **nugatoria** ; illud quod coepimus uideamus, quo certius argumentum odi reperiri nullo modo potest. ”**Exheredare** pater filium cogitabat.” **Mitto** quaerere qua de causa ; quaero **qui** scias ; tametsi te dicere atque enumerare causas omnes oportebat, et id erat certi accusatoris officium qui tanti sceleris **argueret** explicare omnia uitia ac peccata fili, quibus incensus parens potuerit animum inducere ut naturam ipsam uinceret, ut amorem illum penitus **insitum** eiceret ex animo, ut denique patrem esse sese obliuisceretur ; quae sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror.

[54] Verum concedo tibi ut ea **praetereas** quae, cum taces, nulla esse concedis ; illud quidem, uoluisse exheredare, certe tu planum facere debes. Quid ergo adfers qua re id factum putemus ? Vere nihil potes dicere ; finge aliquid saltem commode ut ne plane uidearis id facere quod aperte facis, huius miseri fortunis et horum uirorum talium dignitati **inludere**. Exheredare filium uoluit. Quam ob causam ? ”Nescio.” Exheredauitne ? ”Non.” Quis prohibuit ? ”Cogitabat.” Cogitabat ? cui dixit ? ”Nemini.” Quid est aliud iudicio ac legibus ac maiestate uestra abuti ad **quaestum** atque ad libidinem nisi hoc modo

accusare atque id obicere quod planum facere non modo non possis uerum ne coneris quidem ? [55] Nemo nostrum est, Eruci, **quin** sciat tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse ; uident omnes qua de causa huic inimicus uenias ; sciunt huiusce pecunia te adductum esse. Quid ergo est ? Ita tamen quaestus te cupidum esse oportebat ut horum existimationem et **legem Remmiam** putares aliquid ualere oportere.

Utilité des accusateurs dans l'État romain

XX [55] Accusatores multos esse in ciuitate utile est ut metu contineatur audacia ; uerum tamen hoc ita est utile ut ne plane **inludamur** ab accusatoribus. Innocens est quispiam uerum tamen, quamquam abest a culpa, suspicione tamen non caret ; tametsi miserum est, tamen ei qui hunc accuset possim aliquo modo ignoscere. Cum enim aliquid habeat quod possit **criminoſe** ac suspicioſe dicere, aperte ludificari et calumniari sciens non uideatur.

[56] Qua re facile omnes patimur esse quam plurimos accusatores, quod innocens, si accusatus sit, absolui potest, nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest ; utilius est autem absolui innocentem quam nocentem causam non dicere. **Anseribus cibaria** publice **locantur** et canes aluntur in Capitolio, ut significant si fures uenerint. At fures **internoscere** non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium uenerint et, quia id est suspiciosum, tametsi bestiae sunt, tamen in eam partem potius **peccant**, quae est **cautior**. Quod si luce quoque canes **latrent**, cum deos salutatum aliqui uenerint, opinor, eis **crura suffringantur**, quod acres sint etiam tum cum suspicio nulla sit. [57] Simillima est accusatorum ratio. Alii uestrum anseres sunt, qui tantum modo clamant, nocere non possunt ; alii canes, qui et latrare et mordere possunt. Cibaria uobis praeberi uidemus ; uos autem maxime debetis in eos impetum facere qui merentur. Hoc populo gratissimum est. Deinde, si uoletis, etiam tum cum uerisimile erit aliquem commisisse, in suspicione latratote ; id quoque concedi potest. Sin autem sic agetis ut **arguatis** aliquem patrem occidisse neque dicere possitis aut qua re aut quo modo, ac tantum modo sine suspicione latrabitis, crura quidem uobis nemo suffringet, sed, si ego hos bene noui, litteram illam cui uos usque eo inimici estis ut etiam **Kal.** omnes oderitis ita uehementer ad caput **adfigent** ut postea neminem alium nisi fortunas uestras accusare possitis.

Érucius, persuadé de ne pas avoir d'adversaire, n'a produit ni preuve, ni témoin

XXI [58] Quid mihi ad defendendum dedisti, bone accusator ? quid hisce autem ad suspicandum ? "Ne exheredaretur ueritus est." Audio, sed qua de causa uereri debuerit, nemo dicit. "Habebat pater in animo." Planum fac. Nihil est ; non quicum deliberauerit, quem **certiorem fecerit**, unde istud uobis suspicari in mentem uenerit. Cum hoc modo accusas, Eruci, nonne hoc **palam** dicis : "Ego quid acceperim scio, quid dicam nescio ; unum illud spectauit quod Chrysogonus aiebat neminem isti patronum futurum ; de **bonorum emptione** deque ea societate neminem esse qui uerbum facere auderet hoc tempore" ? Haec te opinio falsa in istam fraudem impulit ; non me hercules uerbum fecisses, si tibi quemquam responsurum putasses.

[59] Operae pretium erat, si animaduertistis, iudices, negligentiam eius in accusando considerare. Credo, cum uidisset qui homines in hisce **subsellis** sederent, quaesisse num ille aut ille defensurus esset ; de me ne suspicatum quidem esse, quod antea causam publicam nullam dixerim. Postea quam inuenit neminem eorum qui possunt et solent, ita negligens esse coepit ut, cum in mentem ueniret ei, resideret, deinde **spatiaretur**, non numquam etiam puerum uocaret, credo, cui cenam imperaret, **prorsus** ut uestro **consessu** et hoc **conuentu** pro summa solitudine abuteretur.

Quand Cicéron a mentionné Chrysogonus, Érucius a paniqué

XXII [60] **Perorauit** aliquando, adsedit ; **surrexi** ego. Respirare uisus est quod non alius potius diceret. Coepi dicere. Usque eo animaduerti, iudices, eum **iocari** atque alias res agere ante quam Chrysogonum nominaui ; quem simul atque attigi, statim homo se erexit, mirari uisus est. Intellexi quid eum **pepugisset**. Iterum ac tertio nominaui. Postea homines cursare **ultra et citra** non destiterunt, credo, qui Chrysogono nuntiarent esse aliquem in ciuitate qui contra uoluntatem eius dicere auderet ; aliter causam agi atque ille existimaret, aperiri bonorum emptionem, uexari pessime societatem, gratiam potentiamque eius neglegi, iudices diligenter **attendere**, populo rem indignam uideri.

[61] Quae quoniam te **fefellerunt**, Eruci, quoniamque uides uersa esse omnia, causam pro Sex. Roscio, si non **commode**, at libere dici, quem dedi putabas defendi intellegis, quos tradituros sperabas uides iudicare, restitue nobis aliquando ueterem tuam illam **calliditatem** atque prudentiam, confitere huc ea spe uenisse quod putares hic

latrocinium, non iudicium futurum. De parricidio causa dicitur ; ratio ab accusatore reddita non est quam ob causam patrem filius occiderit.

[62] Quod in minimis **noxiiis** et in his leuioribus **peccatis** quae magis crebra et iam prope cotidiana sunt uel maxime et primum quaeritur, quae causa **malefici** fuerit, id Erucius in parricidio quaeri non putat oportere. In quo scelere, iudices, etiam cum multae causae conuenisse unum in locum atque inter se **congruere** uidentur, tamen non **temere** creditur, neque leui coniectura res **penditur**, neque testis incertus auditur, neque accusatoris ingenio res iudicatur. Cum multa antea commissa maleficia, cum uita hominis perditissima, tum singularis audacia ostendatur necesse est, neque audacia solum sed summus furor atque amentia. Haec cum sint omnia, tamen **exstent** oportet **expressa** sceleris **uestigia**, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficio sit admissum. Quae nisi multa et manifesta sunt, profecto res tam scelesta, tam atrox, tam **nefaria** credi non potest. [63] Magna est enim uis humanitatis ; multum ualet communitio sanguinis ; **reclamat** istius modi suspicionibus ipsa natura ; **portentum** atque monstrum certissimum est esse aliquem humana specie et figura qui tantum immanitate bestias uicerit ut, propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit, cum etiam feras inter sese **partus** atque educatio et natura ipsa conciliet.

Chrisogonus